

Sällskapet

för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien

Bulletin Nr 4/04

December 2004

Vart går Rysslands- och östforskningen

av *Lena Jonson*

Ordförande

E-post: lenajonson@ui.se

I anknytning till ICCEES exekutivmöte i Kyoto, Japan i maj 2004 anordnade vår värd professor **Hiroshi Kimura** ett seminarium i Sapporo om Rysslands- och östforskningens framtid. Nedan följer anteckningarna från mitt inlägg. Det ger:

- En översikt över Ryssland- och östforskningen i Sverige. Jag hävdar att det i Sverige finns ett fortsatt intresse av dylik forskning, och att problem med att finansiera denna forskning sammanhänger mer med ett svårare ekonomiskt läge i Sverige än med minskat intresse för forskningsområdet;
- Ett inlägg om östforskningens framtid när flera av "våra" länder blir medlemmar av EU och NATO. Jag säger att ICCEES står inför ett vägval och fortsättningsvis måste lägga större vikt vid de östslaviska länderna samt icke-slaviska länder i östeuropa, Kaukasus och Centralasien.

Sista ordet är inte sagt med detta inlägg. Läs och kommentera!

Ω

Russian and East European Studies in Sweden: New Challenges and Possibilities

Sweden has much in common with many Western countries with regard to trends of development in research on Russia and Eastern Europe. Perhaps more interestingly, there also significant differences, especially since the breakup of the Soviet Union. When other Western countries experienced a decrease of interest and money to Russian and East European studies after 1991, Sweden experienced a growing interest and institutional growth.

This increasing interest may be explained by Sweden's geographical location close to Russia, which guarantees that there always will be a demand in Sweden for knowledge about Russia. Sweden has a long history of conflict, including war, with Russia in parallel with 1200 years of contacts and exchange with Russian territories. The breakup of the Soviet bloc and the Soviet Union created a demand on knowledge of the new situation in the neighbourhood among a variety of Swedish authorities. Moreover, new prospects for economic exchange and trade created hope for interesting jobs among students, academics and other professionals.

Research and analysis of Russia and Eastern Europe are carried out at i) military-related institutes (among them the Swedish Defence

Research Agency, FOI and the Swedish National Defence College – both sorting under the Defence Ministry) and universities and independent research institutes (such as Swedish Institute of International Affairs).

Ω

The institutional growth since 1990 is reflected in a) the expansion of the Department for East European Studies at Uppsala University; b) the creation of a special research institute of the economies of Russia and Eastern Europe at Stockholm School of Economics; and c) the creation of a graduate school at the new university college of Södertörn, which focussed on the Baltic and East European states.

a) In the late 1960s an interdisciplinary Institute for East European Studies was created at Uppsala University reflecting the increase of interest in Russian and East European studies at the time. In the beginning of the 1990s two more professorships were added to the previous one resulting in a staff covering economics, history, and law. The Institute has maintained its position as the centre for education in the field of Russian and East European studies in Sweden.

b) The Institute of East European Economies was created in the early 1990s under the Stockholm School of Economics. In the 1990s it was renamed Stockholm Institute of Transition Economies (SITE). SITE is a research institute which also provides assistance in setting up independent centres for economic policy debate and research in Russia, Latvia and Poland, among them the independent think tank Moscow Centre for Economic and Financial Research CEFIR, the New Economic School in Moscow, the Riga-based Baltic International Centre for Economic Policy Studies BICEPS, and the Warsaw Institute for Socio-Economic Research WISER.

c) The Baltic and East European Graduate School (BEEGS) was created in 2000 at the

new Södertörn University College south of Stockholm. The Graduate School was created in order to bridge a perceived gap of knowledge between the Scandinavian countries on the one hand, and countries and cultures around the Baltic Sea on the other hand. The school serves to re-integrate the experience of these countries and cultures into the corpus of humanities and social sciences. Today BEEGS is one of the world's largest post-graduate schools of Baltic and East European studies outside those countries. It has a number of graduate students from the countries around the Baltic Sea.

In this context should also be mentioned the small interdisciplinary centres, which were set up at different universities during the 1990s reflecting the larger interest in the geographical areas to the east, including the centres for Russian and East European Studies in Göteborg and Lund; for Baltic Studies in Stockholm; and Central Asian Studies in Stockholm and Uppsala (the latter of the early 2000s). The number of graduate students at the departments of political science, history, cultural history, and languages increased.

Ω

Thus, the research field of Russian and East European Studies expanded in Sweden and became more diversified during the 1990s when in most other Western countries the interest and money in the field of Russian and East European studies decreased. As a further illustration, in 1997 the Swedish Society for the Study of Russia, Central and Eastern Europe, and Central Asia was created. The Society replaced the Swedish branch of the Nordic Forum of Soviet and East European Studies, which silently died in the early 1990s. An association of Slavists existed but consisted only of linguists. The Society thus reflects a new broader Swedish interest in these countries. It includes people from academia, diplomacy, journalism, in other words, people who are professionally involved in research and analysis of the named

geographical areas. The Society will be prepared to organize the ICCEES World Congress 2010 in Stockholm.

It should be stressed that the field of Russian and East European Studies in Sweden is facing the same challenges as in most other countries, among them the restrictions following from general budget cuts during the first years of 2000. There also are more fundamental challenges to our field of study.

New Challenges to Russian and East European Studies

What are the new challenges to our field of research? I will here concentrate on two questions: How to define the East European studies in the future – what countries will be included? and, What will be the relevance of such studies? These questions are important to all scholars in the field but the more important to those who now start planning the ICCEES world conference of 2010.

Russian and East European studies were best described as area studies during most of the Cold War period. These studies were not simply geographically defined. The core of the field consisted of the Slavic countries, yet, the field included also non-Slavic countries. This field of research was defined politically as consisting of countries of the Soviet bloc. When there was no longer a Soviet bloc, the field was defined by countries sharing a similar post-Soviet experience.

Today, these studies are at a crossroads and so is the ICCEES. They either have to return to purely Slavic studies, or to redefine the geographical focus. To redefine the field would mean regarding Slavic countries the core as previously but give more emphasis to countries in the very eastern parts of Europe. What does this mean?

Before I answer this question let me raise another question relevant to our field of research. Why should Russian, Central and East European Studies receive financial

support in the future? Looking back at the post-WW II period money was given for political reasons. Consequently, in the USA today – when Russia is no longer regarded as a major adversary but as a state with limited influence on the international scene – there is little money available for Russian studies. Instead, other geographical areas and regions of the world become of more concern to the US administration and thereby also to those providing research money. To most countries in Europe and Asia the situation ought to be understood somewhat differently and studies in the field be more relevant. This brings us to the questions – relevant in what sense, for what and for whom?

Ω

Let me give you two major argument why our field – and ICCEES – have to change its emphasis: First, several Central and European countries have now become members of the European Union and NATO. Consequently they will be studied in the context of EU and NATO integration and together with other member states. Scholars interested in the language and history of Slavic countries will of course continue to belong to our field as previously. The economists and political scientists studying Central and East European countries will thus abandon us since the politician and economic context of these countries has changed. Thus, what connects the remaining states of our field is that they all are outside both the EU and NATO.

As I see it, our field of research and our organization, the ICCEES, have to make the choice – either to limit itself to the field of pure Slavic studies and consist mainly of linguists and historians; or to give more emphasis to Eastern Slavic countries AND non-Slavic countries deeper into Eurasia and attract scholars from several different disciplines. I support this latter alternative, and I argue that the ICCEES should give more emphasis to the study also of the Caucasus and Central Asia. Our field would

thus be described as Russia, Eastern Europe and Eurasia studies.

Ω

It will remain logical to study these countries in a European context. Since the break-up of the Soviet Union the concepts of “Europe” and “Wider Europe” have changed. Although broader today, these concepts are often used in the context of EU enlargement and thereby monopolized as concepts related to the EU. “Europe” becomes a synonym with the European Union. This is a temporary and politically conjectural understanding of these words. There are several ways of defining Europe. Europe can be understood either in a narrow geographical and historical-cultural sense as territories up the Ural mountains; or, in a new political sense, which takes Europe much farther to the East. The OSCE includes as member states all states of the former Soviet Union up to the Chinese border. Important to point out here is that Europe is much more than the EU. “Wider Europe” has to be understood in its new political OSCE sense. This concept includes states, which now constitute the EU’s new neighbourhood. As cooperation between these eastern countries and European organizations widens (as the EU and the PFP) and European governments engage in the Caucasus and Central Asia, the OSCE concept of wider Europe becomes very appropriate.

By 2010 the question of wider Europe will be urgent. Have by then all the promises of the early decade – of wider cooperation and integration between the EU/NATO and the non-member states of Eastern Europe, including Russia and Ukraine, the Caucasus and Central Asia – been fulfilled? Has the result of all promises become a more integrated Europe, or have new barriers been created? Have the efforts of European integration paved the way for closer and wider cooperation with Asian and Middle Eastern countries, or have they created tension in the region?

Our field of research should be scientifically motivated and we will remain an interdisciplinary field and organization. If we more clearly define our object of research, we will also stay politically relevant. We have the knowledge of these countries. This raises the question of how we best can contribute with our knowledge. In most Western countries today there is a strong trend of political decision makers requesting that research is more directly useful to them. They strongly feel the need for more specific knowledge and analysis. This creates a favourable situation for us. At the same time, there is a serious risk that our contribution is understood mainly in the form of brief policy papers and short term analysis not much different from the kind of analysis the ministries use to do themselves. To my mind, most beneficial to policymaking is instead the long-term scholarly work and independent analyses. There always has been a need for bridging the gap between scholars and decision makers. In the contemporary world this seems to have become a more urgent issue, and thus research has to defend its positions.

Ω

Back to the year 2010: By then I can imagine that the ICCEES may have developed into an organization of which eastern Slavic countries constitute the core and there also is a new emphasis of the non Slavic countries of the former Soviet Union. By then a better name of the organization might be, International Council for Eastern European and Eurasian studies (ICEEES). Since several organizations already exist for the study of individual subregions, the ICEEES will have to actively search for cooperation with these organizations.

For the upcoming ICCEES world congress in Berlin 2005 the theme will be “Europe – Our Common Home”. The Berlin congress maintains the present understanding of Europe, which relates first of all to the EU and its new member states. For the ICCEES World Congress 2010 the Swedish Society

suggests a theme, which by then hopefully reflects the concerns at that time – “Wider Europe: Myth or Reality?”

*

Reseintryck

Rot-Front, Kirgizistan

av *Ingemar Nilsson*

Specialist på jordbruk och Ryssland

E-post: ingemar.nilsson.ranas@telia.com

Den bördiga högslätten kring Bishkek odlades upp av ryska, ukrainska och tyska kolonister för hundra år sedan. Höjden, 1 000 meter över havet, ger ett klimat ungefär som i Nordeuropa med grödor som vete, korn och majs. Och på vägen ut från huvudstaden möter vi traktorsläp med sockerbeter. Vi passerar Rosa Luxemburg-kolchosen (f.d.) på väg mot Isyk Ata-räjongen och ”Bondeföreningen Rot-Front”.

Rot-Front har också varit kolchos. Före 1989 fanns det bara tyskar i kolchosbyn. Nu bor där elva nationaliteter: 30 procent tyskar, 50 procent kirgiser, 20 procent ryssar och andra. Bondeföreningen Rot-Front har en klar affärsidé, tydligt anslagen vid entrén till föreningens kontor:

”Den som brukar sin åker får bröd till fyllest; men den som far efter fåfängliga ting, får fattigdom till fyllest.”

Ordspråksboken 28,19

Byn grundades av tyska mennoniter. Man har släkt i USA:s Amish-områden och i Canada. Utgångspunkten är **Katarina den storas** inbjudan till tyska bönder att odla upp jord i nyerövrade ryska områden, Taurien, nuvarande södra Ukraina. Den första gruppen kom 1789. Rot-Front-folkets fäder kom till Taurien i en andra emigrationsväg under 1800-talets första decennier. 1874 vidgades den ryska allmänna värnplikten till att omfatta

även tyskarna i landet, inklusive de pacifistiska mennoniterna. En del av dem begärde, som en möjlig lösning på problemet, att få flytta till de nya ryska områdena i Centralasien. 1882 kom de första tyskarna till nuvarande Kirgizistan; till Tjuj-dalen vid Bisjkek under 1900-talets första år. Där grundade de byn Bergtal, på slätten, precis vid foten av de snötäckta bergen.

Vid kollektiviseringen fick kolchosen och byn namnet Rot-Front. Som sådan levde den vidare tills Sovjetunionen på 60-talet skapade storkolchoser: Rot-Front slogs samman med sex andra kolchoser till en gigant med 6 000 hektar åker och namnet försvann. Kolchos/sovchos-systemet upplöstes 1992 och jorden delades ut till alla anställda. Kirgizistan är det av alla länderna i OSS som lyckats bäst med sin jordbruksreform. Det innebär inte att det saknas problem.

Ω

Villrådigheten var till en början stor. Bli egen bonde på en alldeles för liten jordbit? Eller bilda något slags kooperativ med grannarna? Eller låta den gamle kolchosordföranden bilda ett aktiebolag, och sätta in sin jordlott i det? Mycket av de gamla storjordbrukens resurser ”försvann” eller förstördes.

I detta läge, 1994, återuppstod Rot-Front, nu som ”Förening av bondejordbruk”, en lösare associationsform än bolag och kooperativ. Ramen var den gamla kolchosbyn, med 600 hektar. Initiativtagare var **Abram Falk**, inte född i byn men ingift, och en betrodd man efter att han under perestrojkan lett bygget av en ny skola (1986) och en kyrka (1987). Som företagsledare är han självlärd. Först som ledare för en byggavdelning i Sovjetarmén. Sen ”som konstnär, jag var chef för en suvenirtillverkningsbrigad”. På denna fasta grund kunde han med de andra delägarna på tio år utveckla ett mönsterjordbruk. Även politiskt är det väl skött. Presidenten hälsar på varje år. Tysklands utrikesminister har varit på besök. Som gåva fick Rot-Front två Bundeswehr-lastbilar. Som man kvitterade ut

vid ett lager nära Berlin och körde hem till byn. Man har skola och kyrka, det gemensamma jordbruket, kvarn och bageri, nationalitet och religion. En svensk besökare kan inte undgå att associera till svenskkolonin Bishop Hill i Illinois.

Men tillbaka till 1987. Knappt hade byborna fått sin kyrka färdig, så flyttade nästan alla "hem" till Tyskland. Kirgizistans tysk-etniska befolkning var 1980 103 000 – nu är antalet 15-16 000. Den som passerade Sheremetevo-flygplatsen kring 1989-90 minns dessa emigrantscener med lådor och koffertar staplade till tillfälliga rum där storfamiljer med farmödrar och spädbarn väntade i dagar på sitt plan till Tyskland. Den stora flytten är över. Byns tyska befolkning har de senaste fem åren legat på samma nivå. Fortfarande flyttar ett par familjer årligen till Tyskland. Några har flyttat tillbaka från Tyskland - och ångrat sig igen. Tyskar från andra delar av Kirgizistan flyttar till Rot-Front. Som kan utvecklas till ett centrum för de kvarvarande tyskarna i landet.

Bondeföreningen har nu 220 delägare, varav 94 arbetar i jordbruket. Pensionärerna är många. Gudstjänsterna var före 1989 enbart på tyska, nu har man gått över till ryska. Skolan undervisar på kirgiziska, ryska och tyska.

Tiden står inte stilla. En del talar om att upplösa bondeföreningen, säger Falk. Skörden blev dålig förra året och skulden lägger man på ordföranden, enligt en välkänd tradition. Men bondeföreningen skall få nya stadgar, och Falk hoppas att enigheten skall bevaras och föreningen leva vidare.

*

Konferens

Gender in Russian: Barriers and Boundaries

Tver-universitetet, 10-12 september 2004

Konferensen arrangerades av forskningsprojektet *Contrasting Russian Others: Gender and Nationality in Cultural, Historical and Literary Discourses of the 20th Century*, finansierat av Finska vetenskapsakademien. Bland projektdeltagarna finner vi bl.a. **Marianne Liljeström, Arja Rosenholm, Irina Savkina, Sergej Ushakin** och **Anna Rotkirch**.

Arrangörerna hade valt att istället för att hålla projektets avslutande symposium i Helsingfors, och diskutera "genus på ryska" med företrädesvis västerländska forskare (vars tillgång till resemedel tillåter dem denna typ av utflykter), istället förlägga det till Tver. På så sätt kom konferensen att domineras av ryska forskare, främst från andra städer än Moskva och Petersburg, vilket var ett lyckat drag. Sedan början av 1990-talet har genusforskningen i Ryssland ständigt växt i inflytande och renommé, och nu tycks den ha blivit så pass "rumsren", att inte bara redan etablerade professorer i huvudstäderna, utan också unga forskare i provinsen vågar ge sig på den.

Genusforskningen i Ryssland är, liksom i Sverige, grundad på i huvudsak engelsk, men också fransk och tysk teoribildning. I Sverige framstår inte detta som ett problem, men i Ryssland blir den språkliga barriären kännbar. Det är inte en slump att många av de ryska genusforskarna från början är anglister. De står inför den enorma uppgiften att översätta, sammanfatta och förklara nästan femtio års teoretiska diskussioner i väst, som genererat en mängd facktermer med vidsträckt semiotiska fält. Till deras hjälp finns numera en "Ordbok över genustermer" <http://www.owl.ru/gender/english.htm> där vi bl.a. får veta att korrekt översättning av ordet "patriarchal" är "patriarchatnyj" och

inte ”patriarchal’nyj”. Att denna översättning och introduktion inte går helt smärtfritt framgick ur **Tat’jana Bartjunovas** föredrag. 1990-talets främste genusteoretiker **Judith Butler**, som kan vara nog så besvärlig att läsa i original, blir i den snabböversatta ryska varianten nästgenom ogenomtränglig då den tar inte hänsyn till den terminologi som är utarbetad i den ryska filosofiska traditionen. Bartjunova pekade på de problem som kvarstår innan man smidigt kan tala ”genus på ryska”. Hur översätter man t.ex. ”*queer theory*”: genom fonetisk transkribering (*kvir*), genom att behålla det engelska originalet (*queer*) eller genom översättningslån (*strannaja teorija*)?

Ω

Den allmänna uppfattningen på konferensen var att ”toleransen” mot genusvetenskap har blivit mycket större under de senaste åren, och att man istället för att motarbetas kan mötas med en viss välvilja, särskilt om man lockar amerikanska projekt pengar till universitetet. När rektorn håller det obligatoriska anförandet på den lokala genuskonferensen, kan man få höra att ”genus är inte bara dåligt, det kan vara bra också” och sedan följer en lovsång till kärleken mellan kvinna och man. Trots detta mjukare klimat visade t.ex. **Elena Jarskaja-Smirnovas** på hur stark den biologistiska synen på kön är i rysk akademi. Hennes analys av 41 läroböcker i socialt arbete gav vid handen att tron på ”naturliga läggningar” och ”kompletterande roller” t.ex. resulterar i att endast mödrar gör ansvariga för barnens uppfostran, mödrar som dessutom delas in i ”riktiga” och ”oriktiga”, där ensamstående per definition hamnar i det senare lägret.

Konferensens kanske mest kända forskare i internationella sammanhang – **Elena Gapova**, grundare och ledare för *Centrum för genusforskning* vid Europeiska humanistiska universitetet i Minsk höll keynote-föredrag på temat ”Från genus över klass till nation”. Hon visade hur det sensovjetiska samhället, där klasser officiellt inte existerade, bara så kallade ”kulturella nivåer” (*kul’turnyj uroven*)

förvandlats från ett implicit till ett explicit klassamhälle. De sensovjetiska ”fixarna” (expediter, tjänstemän på köttkombinat, apoteksbiträden etc) med reell tillgång till materiella resurser men med låg lön och lågt socialt anseende var nära associerade med den officiella eliten. ”Demokratiseringen” och ”övergången till marknadsekonomi” har nu lett till att den förstnämnda gruppen har möjlighet att förvandla sina positioner och kontakter till pengar, och därmed också till social och kulturell status. När denna process försiggår med nationalistiska förtecken löper kvinnor stor risk att hamna i bakvattnet: patriotiska diskurser tenderar att associera män med ”fosterlandets försvarare” och kvinnor med dem som skall försvaras, vilket ideologiskt förknippar dem med sårbara reproduktiva funktioner. Gapova ställde därför den provocativa frågan om inte det vitryska exemplet med bibehållen planekonomi och en nationalistisk rörelse i opposition är att föredra. Med tanke på att Gapovas eget universitet, finansierat av Soros, lades ner i våras efter en intervention av statsmakterna, måste frågan betraktas som ironisk.

Ω

Dessutom gjorde **Anna Temkina**, **Anna Rotkirch** och **Arja Rosenholm** som vanligt lysande presentationer. Överlag slogs jag av de ryska föredragshållarnas vitterhet: eftersom jag oftast hör ryska genusforskare framträda på engelska på internationella konferenser var det en lisa att få höra talarna briljera på sitt modersmål. Sammanfattningsvis: hur låter då ”genus på ryska”? Om talarna på denna konferens är representativa för rysk genusforskning i stort låter det alldeles utmärkt. Det finns dock allvarliga problem: Institutionaliseringsen av genusforskningen har i de flesta västländer skett i intim samverkan med kvinnorörelsen. Någon sådan finns inte i Ryssland, stark nog att underifrån skapa opinion för statlig finansiering av genusforskning. Idag sker genusforskningen i Ryssland i stor utsträckning med hjälp av utländsk finansiering. I ett längre perspektiv är

detta oroande, då man inte kan räkna med att dessa finansiärer i all evighet ska fortsätta att stöda en ”demokratiutveckling” och ett ”civilt samhälle” som liksom aldrig vill ta form. Å andra sidan visar ryska forskare upp en imponerande initiativkraft och påhittighet när de trots bistra tider lyckas åstadkomma storverk. **Valentina Uspenskajas** *Centrum för kvinnohistoria och genusstudier* i Tver där konferensen hölls är ett exempel på detta, **Sergej Usjakins** antologi i två band ”*Semejnje uszy: Modeli dlja sborki?*” ett annat.

Konferensbidragen finns på hemsidan:
<http://tvergenderstudies.ru/co00000r.htm>

Karin Sarsenov
E-post: Karin.Sarsenov@slav.lu.se

*

Bokanmälningar

Jonas Granberg

Veche in the Chronicles of Medieval Rus: A Study of Functions and Terminology (Dissertations from the Department of History, Göteborg University 39, Göteborg 2004), 243 s.

Historikern **Jonas Granberg** har disputerat i Göteborg på avhandlingen *Veche in the Chronicles of Medieval Rus: A Study of Functions and Terminology*.

Som namnet antyder handlar avhandlingen om vad de ryska medeltida krönikorna har att säga om *vetje*, som ibland ju har ansetts representera en annorlunda och mer demokratisk tradition än den moskovitiska autokratin i den ryska historien.

Tyngdpunkten ligger på Novgorod och Pskov, och sammanlagt analyseras nio krönikor i tre perioder från 997 till 1518. Tidsomfånget bygger på att ”[t]he first occurrence of the word *veche* is under the year 997, when the Pechenegs besieged Belgograd” (sid 74) och ”[t]he end of the period is the date of the mention of a Pskovian *veche* bell in 1518, eight years after the incorporation of Pskov into the Muscovite principality” (sid 3).

Syftet med analysen är att undersöka huruvida *vetjen* ”was part of the government structures of Rus, and later of city republics such as Novgorod and Pskov” (ibid). Även vissa andra dokument, som avtal och andra urkunder, har använts i analysen.

Resultatet av analysen är att författaren menar att källorna inte stöder den vanliga uppfattningen att *vetje* var en institutionaliserad del av den politiska strukturen i Novgorod och Pskov. Författaren ifrågasätter även den vanliga uppfattningen att det fanns en speciell klocka som kallade samman folket till *vetje*, utan menar att ”[i]t is obvious from the chronicles that it was most commonly the bell(s) of either St. Sophia or St. Nicholas in Novgorod, and of St. Trinity in Pskov, that called people together” (sid 193). Slutsatsen formuleras i en kort och kärnfull avslutande mening i avhandlingen:

”*Veche* was a political force, but not a political institution” (sid 224).

Fakultetsopponenten, professor **John Lind** från Danmark, menade till en början att om Granbergs resultat stämmer så fick en hel del av det som skrivits om *vetje* – bland annat av honom själv – få revideras. Efter en noggrann genomgång av materialet och en inträngande diskussion med respondenten sammanfattade Lind sin mening med att han själv inte hade blivit övertygad om att resultatet stämde, men att det ändå var ett imponerande arbete bakom avhandlingen. Problemet med slutsatsen ligger delvis i vad som menas med ”political force” och ”political institution”.

Ω

I avhandlingen menar författaren att det inte finns något som tyder på att *vetje* ingick i en institutionaliserad politisk struktur, men gick i diskussion med på att *vetje* ändå innebar en form av tradition vari delar av befolkningen spelade en politisk roll, speciellt i tider av krig och belägring och vad det gällde relationer till prinsarna. Opponenten pekade på att det knappast alls fanns nedskrivna konstitutionella

principer i Rus (mer än successionsordningar), och att man därför inte kan uttala sig om *vetje* var en institutionaliserad del av det politiska spelet eller ej. Sammanfattningsvis gav avhandlingen upphov till en mycket lärd och ingående diskussion om *vetjes* politiska roll i det medeltida Novgorod och Pskov. För alla som är intresserade av denna epok i Rysslands historia rekommenderas avhandlingen, även om dess slutsatser som nämnts ovan kan diskuteras.

Per Månson

E-post: Per.Manson@sociology.gu.se

*

Martin Kahn

Measuring Stalin's Strength During Total War: U.S. and British intelligence on the economic and military potential of the Soviet Union during the Second World War, 1939-45

Meddelande från Ekonomisk-Historiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, nr 91. Göteborg 2004. ISBN 91-85196-59-2, ISSN 1403-2864

I slutet av oktober 2004 disputerade ekonomhistorikern **Martin Kahn** vid Göteborgs universitet på en diger avhandling (nära 500 sidor) om hur USA:s och Storbritanniens underrättelsetjänster samlade och utvärderade information om Sovjetunionens militära styrka. Författaren har även analyserat underrättelsetjänsternas allmänna information om Sovjets ekonomiska och industriella kapacitet och uppskattningarna av den inre stabiliteten i landet.

Generellt sett menar Kahn att både Väst i allmänhet och särskilt den amerikanska och den brittiska underrättelsetjänsten totalt undervärderade Sovjetunionens styrka 1939-41 och uppfattade den sovjetiska armén som svag och ineffektiv, inte minst efter utresningarna av höga militärer i slutet av 1930-talet. Både engelsmännen och amerikanerna underskattade i stort sett varje aspekt av Sovjets möjlighet att föra krig under

dessa år. Man trodde helt enkelt inte på att Sovjet skulle kunna delta i ett storkrig på grund av sin ekonomiska struktur och inre instabilitet. Därför trodde nästan alla anglo-amerikanska experter att Tyskland snabbt skulle beseгра Sovjetunionen efter anfallet den 22 juni 1941 och många var rädda för att scenariet från 1917, då den ryska armén kollapsade, skulle upprepas.

Men i takt med att Sovjet lyckades stå emot den första anfallsvågen och så småningom också slå tillbaka tyska trupper ändrades inställningen. Det blev också möjligt för västliga observatörer att på ort och ställe skåda hur den sovjetiska krigsmaskinen byggdes upp, och långsamt men säkert ändrades inställningen till Sovjetunionens militära kapacitet. Mot slutet av kriget hade de västliga underrättelsetjänsterna en helt annan uppfattning om Sovjets militära styrka än under de första åren, en uppfattning som också bildade bakgrund till uppkomsten av det kalla kriget. Som författaren konstaterar är denna förändrade uppfattning om Sovjetunionens militära styrka en viktig del i nästa historiska fas:

Since this study stretches right up to the start of the Cold War it is easy to argue that the Anglo-American assessments made during the Second World War, and especially the latter parts of the war, influenced Anglo-American conceptions of Soviet war potential during the earlier parts of the Cold War. This was especially so since many of the US and British Government institutions, and their personnel, who made assessments during the later part of the war continued to make these assessments during the earlier parts of the Cold War. Therefore the Second World War should not only be seen as a turning point of Anglo-American assessment regarding Soviet economic and military strength, but also as the beginning of the Cold War studies subsequently conducted on the same subject. (sid 461).

Kanske finns här också en bakgrund till den omtalade bristen på insikt om Sovjetunionens begynnande kris på 1970-talet bland sovjetologerna. Föreställningen om "det starka och hotande Sovjet" skulle i så fall

kunna härledas tillbaka till den amerikanska och engelska underrättelsetjänsten.

Per Månson

E-post: Per.Manson@sociology.gu.se

*

Notiser

Den fräckaste är kung

Denna lägesrapport handlar om bilkörning. Låter kanske inte särskilt spännande, men jag kan lova att det finns en del att berätta. Faktum är att det är en av de jobbigaste sakerna med att vara här i Tbilisi.

Läget kan sammanfattas med två ord: inga regler. Ibland talar jag och mina två kollegor om hur vår georgiska körstil kommer påverka den svenska. Redan i somras i Uppsala konstaterade min kära pappa att ”du kör väldigt hårt” (det sved, eftersom jag alltid fått beröm av just honom för att jag kör lugnt och säkert). Vänlig och mjuk körstil innebär i Tbilisi att du inte kommer någonstans. Här är det den fräckaste och den med mest ilsken tuta som är Kung.

Ur min dagbok:

Måndagen den 13 september och första dagen på nya kontoret. I morse körde jag bil helt ensam i Tbilisi för första gången. Kunde knappt somna i går kväll för att jag gruvade mig så mycket. Trafiken i denna stad är helt vansinnig! Simultankapaciteten sätts på prov: inte nog med att jag måste vara uppmärksam på allt som hör normal bilkörning till, jag måste se upp för hål i gatan för att inte riskera att köra sönder bilen.

Samtidigt gäller det att se upp för mötande trafik som gör vansinniga omkörningar eller girar för hål i gatan på sin sida. Obegripligt hur jag kunde tycka att det var läskigt att ratta postbil i Uppsala en gång i tiden. Nu kör jag rysk jeep, s k Niva (en Lada-modell) i södra

Kaukasus. Jag insåg tidigt att skrapad lack och lite lätta plåtskador bara är en tidsfråga.

Efter en vägriktningsreform om någon vecka i stadens centrala delar har det visat sig att undertecknad för att ta sig till jobbet ska köra Nivan i stans största rondell, i folkmun kallad ”Dödens cirkel”. Hepp! Hur var det nu med rondeller. Vem ska lämna företräde; den som redan befinner sig inne i rondellen, eller den som vill in i den? Georgiska rondeller verkar fungera tvärsemot vad man är van vid. Kan det vara därför det tycks vara tvärstopp hela tiden? (*”Fungera”* är förresten kanske inte rätt ord i sammanhanget.)

Som sagt, första da’n ensam i bilen. Det gick bra när jag väl kom iväg, men bilen var helt inparkerad och fyra karlar hjälptes åt att trixa ut den åt mig. Det fick de så gärna göra. Om de inte hade gjort det själva, så hade de stått och glott när jag gjorde det. På detta vis fick de känna sig duktiga och jag slapp svettas.

Ω

Fredagen den 17 september

Nivan har ingen servo, och jag ser fram emot jättesnygga armmuskler om några veckor. Skämt åsido, Nivan är jättebra av två anledningar: den klarar Tbilisis hemska backiga och gropiga gator bra, och så är det den vanligaste bilen här, så den smälter in bra i gatubilden. Ända tills folk får syn på en Blond Kvinna bakom ratten. Varför den kräver choke året runt är dock en gåta.

Idag frågade jag vår chafför **Temuri** om det är halka inne i Tbilisi ibland om vintern. Han svarade skrattande att det är det, men att jag inte behöver vara orolig. Enligt honom är Nivan då stadig och trygg som en liten pansarvagn. Låter ju bra.

Apropå trafik, så hade jag en mycket intressant upplevelse redan första veckan jag var här, nämligen 50 minuter trafikkaos där vi rörde oss kanske en meter i minuten. Tänk er fyra vägar som möts och som i vanliga fall

regleras av trafikljus. Trafikljusen var sönder och dessutom hade en smart förare med en Opel försökt göra en u-sväng och kört rakt in i en minibuss. Vad är det logiska beteendet när trafikljus är trasiga?

Den georgiska modellen är enligt följande: Alla kör in i mitten (kanske 100 personbilar, ett par trådbussar och kanske 20 minibussar) och börjar tuta helt hysteriskt. Hälften av förarna går ut (de som KAN öppna sina dörrar) och börjar skrika på varandra och resterande försöker på ett eller annat sätt trassla sig ur det hela (text genom att putta på bilen framför...). Jag var helt fascinerad av detta.

Ω

Måndagen den 4 oktober.

Åkte taxi idag. Chauffören berättade om sitt enda besök i Europa. Han var två veckor i Tyskland, det var så länge han stod ut. Enligt honom höll han på att bli vansinnig på hur tyskarna körde.... (!) Jag kunde knappt hålla mig för skratt.

I närheten av kyrkor är det viktigt att vara extra uppmärksam på vad medtrafikanterna tar sig för. När du minst anar kan nämligen karln i bilen framför bromsa in för att göra korstecknet. (Ja, vad ska man med ett bälte eller hastighetsbegränsningar till när det finns Högre Makter...?)

Ω

Tisdagen den 12 oktober

Idag när jag åkte till kontoret fick jag väja för tre kossor som med dödsförakt ville över vägen.. Den sista var lite långsam, så hennes två kompisar stod mitt på vägen ett bra tag och väntade in henne. Det händer ofta på landsbygden (ko-skyltar är vanliga, älg-skyltar av någon anledning oerhört sällsynta.), men jag har aldrig sett det i Tbilisi förut.

Har nu flera gånger varit på gränsen till sammanbrott på väg till jobbet. Det finns nämligen en simpel liten korsning som georgierna lyckas förvandla till kaos omkring kl 9, just när jag ska göra vänstersväng där. Jag FÖRSTÅR INTE hur de lyckas klumpa ihop sig (oss) på det sättet.

Goda nyheter är dock att det finns ett sätt att slippa in i "Dödens cirkel" på väg till jobbet. Jag kör helt enkelt mot enkelriktat en bit...

Mari Benktson
E-post: ktk3@nrc.ge

*

Carl Snoilsky

Till sist kan inte redaktionen undanhålla läsekretsen följande rader av Carl Snoilsky. De publicerades 1885 i den illustrerade tidskriften *Juleroser* och behandlar nationalskaldens slovenska ursprung.

Laibach (Ett reseminne) Carl Snoilsky

Den älskades hufvud
Emot min axel stödt,
I knä't den lille gossen,
Som slumrat in så sött,

Så har jag suttit länge
I jenvägskupén,
Alltse'n Triest i morse
Vid dagens första sken.

Vid viken den vinblå
Jag sett Miramar;
Bland klippor af dolomit
Nu iltåget far.

Oss italienskan lemnat
Vid sista station.
Nu är vi i Krain,
Bland slaviskt språk och ton.

Der ser jag i dalen
En täck liten stad,

Längst borta en snötopp
Bland berg i dimblå rad.

Slovakiska flickor,
En vacker, solbrun svärm,
Med mörkröd duk om pannan
Och uppvikt lintygsärm

På rika ängar räfsa
Det doftande hö –
I dalen sydländsk färgglöd,
Vid horisonten snö!

Hvem är du stad, der söder
Och nord hvarann' gå mot?
Baedeker lärnt upplåter
Två läppar af högröd cloth:

Jo, staden heter Laibach
Och Terglou denna alp –
Alldeles! Tack, orakel,
Som mig på tråden halp!

Ha, Laibach – om den staden
Mig syns jag något vet,
En nedrig kongress jag minnes,
Dock det var inte det.

Det rör mig helt personligt,
Det minne Laibach väckt –
Från Laibach ha utgått
Mitt namn och min släkt.

Utur papistisk trældom,
Allsköns förtryck och våld,
En man kom lyckligt undan
I blågul fanas sold.

En dosis synlandssol
Till reskost han tog;
Der Terglou visar vägen,
Mot nordens snö han drog.

Nu, leende vackra Laibach,
Du öppnar din famn,

Som ville du återbörda
Mitt Krainer-namn.

Ditt sydliga arf kanhända
Hos mig går igen ibland,
Men, tro mig, intet rycker
Mig från mitt svenska land.

Fast haf och fjellar skilja,
D e r har jag min rot;
Är hemma mera än mången,
Som sätter der sin fot.

Det land, der en lärka höres,
Det kallar hon för sitt.
Må andra på marken tvista
Om mitt eller ditt!

Låt mången på egen torfva
Fritt göra sig bred!
Torts alla gårdsgårdar, klingar
Ur rymden sången ditned.

Min tanke och min sång
Gå på svensk melodi,
Till Sverge är jag bunden,
Fastän som lärkan fri.

Din blir jag icke, Laibach!
Du hörde mitt skäl.
Med dina gröna luckor,
Och hvita hus, farväll! – –

Men bäst jag fantiserar
Här i min fönstervrå,
Nu uppslå sina ögon,
De älskade två.

Och från min gosses läppar
Nu morgonfriskt sprang
Mitt språk, mitt eget språk
Med segrande klang.

Bulletin Nr 4/04

Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien
Tryckt i Stockholm 2004

Redaktör och ansvarig utgivare: Gudrun Persson

Bulletinen utkommer med ca 4 nummer per år och kan rekvireras från Gudrun Persson.

gudrun.persson@mbox301.swipnet.se

Tel. 08-29 04 18

Postadress: Gudrun Persson, Postadress: Kocksgatan 32, 116 24 STOCKHOLM

Bulletinen finns också tillgänglig på hemsidan för Sällskapet för studier av Ryssland,
Central- och Östeuropa samt Centralasien: <http://www.sallskapet.org>

Tidigare nummer finns på adressen: <http://www.sallskapet.org/bull/bullreg.html>